

ЕКСТРАДИЦИЈА – ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И САВРЕМЕНА ПРАКСА

Апстракт: Овај рад се бави истраживањем екстрадиције, анализирајући њен историјски развој, екстрадициони поступак у Републици Србији и појмове који су с њом сродни. Након уводног дела, у којем се даје појмовно одређење институција екстрадиције, посматра се њена еволуција од античких времена до савременог доба. Посебна пажња посвећена је приказу екстрадиционог поступка у Републици Србији, који је регулисан Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима. Такође, рад укључује анализу судске праксе Европског суда за људска права кроз разматрање случајева из области изручења, који су привукли пажњу јавности и допринели формирању стандарда који се примењују у поступцима изручења. У завршном делу извршена је уредна анализа екстрадиције и Европског налога за хапшење као сродног, али савременијег механизма међународне сарадње у кривичним стварима.

Кључне речи: екстрадиција, изручење, међународна кривичноправна помоћ, међународно кривично право.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Савремени процес глобализације довео је до тога да су кривична дела и сам криминалитет у великој мери попримили наднационални карактер. Из тога произлази да санкционисање учинилаца, као и превенција и сузбијање криминалитета, нису могући без одређеног облика међународне сарадње између држава. Управо у том контексту кључну улогу имају различити облици међународноправне помоћи у кривичним стварима, од којих је екстрадиција једна од битнијих. Екстрадиција (изручење) је акт међународне правне помоћи који се састоји у издавању учиниоца кривичног дела од стране једне државе другој држави у циљу вођења кривичног

* Студент четврте године основних академских студија, Универзитет у Београду – Правни факултет, lovicmasa@gmail.com

поступка и изрицања, односно извршења казне за учињено кривично дело.¹ Поступак екстрадиције, поједностављено речено, одвија се тако што држава молиља, на чијој је територији извршено кривично дело, упућује захтев – замолницу умољеној држави, на чијој се територији налази учинилац. У том захтеву тражи се лишење слободе окривљеног, односно осуђеног и његова предаја ради спровођења кривичног поступка или извршења кривичне санкције. Као институт представља решење² да државе прошире домет своје кривичноправне јурисдикције ван сопствених граница, чиме се обезбеђује ефикасније гоњење учинилаца кривичних дела. Она омогућава остварење територијалног принципа просторног важења кривичног законодавства³ у случајевима када учинилац кривичног дела отпутује у иностранство са циљем да избегне суђење или кажњавање.

Са становишта правног система домаће државе постоје два вида екстрадиције⁴:

- А) активна – када се домаћој држави изручује окривљени, односно осуђени и
- Б) пасивна – када домаћа држава изручује окривљеног или осуђеног страној држави.

Сам поступак изручења се данас спроводи по неком од три постојећа система у упоредном праву:⁵

- А) искључиво судски – по којем о екстрадицији одлучује само суд,⁶
- Б) искључиво административни – када се екстрадициони поступак води искључиво пред административним органима државе, и
- В) мешовити – одлуку доносе и судски и административни органи.

Овај модел је прихваћен и примењује се у Републици Србији.

У зависности од извора, екстрадиција може бити:

- А) уговорна – када је она предмет билатералног или мултилатералног међународног уговора или
- Б) законска – када је регулисана законом.

1 Д. Јовашевић „Екстрадиција у праву Републике Србије“, *Војно дело*, 6/2018, 143.
 2 Е. Edmonds-Poli, “Extradition as a Tool for International Cooperation: Lessons from the U.S.-Mexico Relationship”, *Maryland Journal of International Law*, 1/2018, 215.
 3 Према Кривичном законнику, кривично законодавство Републике Србије важи за сваког ко на њеној територији учини кривично дело (чл. 6 ст. 1). Територијални принцип је проширен и принципом заставе брода и ваздухоплова, те ће кривично законодавство Републике Србије поред њене територије (под којом се подразумевају сувоземне територије, водене површине унутар граница и ваздушни простор над истима) важити и на: домаћем броду – где год се налазио, домаћем војном ваздухоплову – где год се налазио, и домаћем цивилном ваздухоплову – док је у лету (чл. 6 ст. 2).
 4 М. Шкулић, *Међународно кривично љраво*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022, 511.
 5 В. Ђ. Degan, В. Pavišić, *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005, 344.
 6 Овим начином је регулисан Европски налог за хапшење – инструмент Европске Уније који, због своје једноставније процедуре, служи као супститут екстрадиционом поступку, о којем ће бити више речи у наставку рада.

Правна природа екстрадиције је мешовита⁷ и обухвата више различитих аспеката. У оквиру кривичног права, она има материјалноправну димензију, која се огледа у прописивању услова и ограничења за изручење, као и процесноправну, која уређује сам поступак њеног спровођења. Истовремено, с обзиром да се екстрадиција реализује кроз сарадњу држава или између државе и међународног суда, она несумњиво поседује и међународноправни карактер. Одређени аутори заступају став да екстрадиција, када је регулисана међународним уговорима или конвенцијама, припада домену међународног јавног права. Ипак, када је реч о њеном сврставању у оквиру поједине области или гране права, пре свега се мора посматрати као институт међународног кривичног права, јер представља један од најзначајнијих облика међународноправне кривичне сарадње, усмерене на ефикасно гоњење и санкционисање учинилаца кривичних дела.

Екстрадиција и екстрадициони поступак у Републици Србији данас су свеобухватно регулисани Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима, који је усвојен 2009. године.⁸ Овим законом су успостављени правни оквири за изручење лица, чиме је домаће законодавство усклађено са савременим стандардима. Поред тога, Србија као чланица Савета Европе је и потписница Европске конвенције о екстрадицији из 1957. године, која представља једну од „мајки конвенција“⁹ које се тичу овог правног појма. Такође, наша држава је и страна уговорница и више билатералних међународних уговора који уређују питање изручења.¹⁰

2. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И ЕВОЛУЦИЈА ИНСТИТУТА ЕКСТРАДИЦИЈЕ

Док се правна литература углавном бави техничким аспектима из закона или међународних уговора, чиме донекле занемарује шири друштвени контекст, историјска истраживања чине супротно – у потпуности се фокусирају на друштвени контекст, али изгубе из вида крајњи резултат – сам правни акт. Комбиновањем истраживања правне науке и историје можемо обухватније разумети екстрадицију – и као правни механизам и као појаву обликовану од стране друштвених чиниоца током времена.¹¹

7 М.Шкулић, *op.cit.*, 512.

8 *Сл. гласник РС*, бр. 20/2009. Пре усвајања Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима у марту 2009. године, питање екстрадиције било је регулисано Закоником о кривичном поступку.

9 V.Đ. Degan, B. Pavišić, *op.cit.*, 345.

10 Као пример се овде може навести Уговор између Републике Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима из 2009. године.

11 P. del Hierro, L. Lixinski “Writing a Transnational (Global?) History of Extradition Law in the Short Twentieth Century: Beyond Western-Centric Approaches”, *Journal of the History of International Law*, 3/2023, 433.

2.1. Предсавремено доба

Први познати документ у коме се помиње изручење био је мировни споразум између Рамзеса II, египатског фараона, и Хатушилија III, краља Хетита, из 13. века пре нове ере.¹² Овим уговором, који се сматра првим мировним споразумом у историји људског друштва, су обећани мир, пријатељство, територијални интегритет, али и изручење политичких и других бегунаца¹³. У Старој Грчкој, један од примера када је Атина тражила екстрадицију свог грађанина је случај Темистокла, познатог атинског државника и војног стратега. После прогонства,¹⁴ Темистокле је побегао у Персијско царство, након чега су Атињани захтевали његово изручење, међутим персијски краљ их је одбио.¹⁵ Ови случајеви показују како је концепт изручења у антици био искључиво политички инструмент, у вези ког су се државе водиле својим геополитичким интересима, као да су и најчешће лица тражена за изручење били политички противници владара.

Средњовековни период обележава доношење правних аката који ограничавају апсолутну власт владара и најављују стварање неких од фундаменталних права која и данас чине скуп основних људских права. Међу њима се посебно истиче право на правично суђење и заштита од неоснованог лишења слободе, које ће касније поставити темељ за принципе изручења. Оба ова права су први пут изричито наведена у уставном акту Енглеске из 1215. године – Магна карти.¹⁶ У том истом раздобљу појављују се и први уговори у којима се може наслутити институт који има сличности са данашњим појмом екстрадиције – њихов циљ није прогон политичких противника, већ борба против криминала. Један од таквих докумената је и споразум

12 C. L. Blakesley, "The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History", *Boston College International and Comparative Law Review*, 4/1981, 42.

13 Овај споразум означио је крај дугог рата између Хетитског царства и Египћана, који су се борили за превласт над земљама источног Медитерана. Пронађен је 1906. године у Анадолији, у данашњој Турској, на месту старе хетитске престонице Хатусе. Данас је његова реплика изложена у згради Уједињених нација у Њујорку, а сам документ се истиче као један од симбола мира и дипломатије. За више видети: <https://www.un.org/ungifts/replica-peace-treaty-between-hattusilis-and-ramses-ii>, 18.4.2025.

14 Након персијских ратова у којима је био једна од кључних фигура, Темистокле је осумњичен за учешће у завери, након чега је подвргнут остракизму, да би финално био оптужен и за издају, због чега је и напустио Атину. Уточиште је нашао у Персији, где га је краљ Артаксеркс I не само прихватио, већ му је и дао три града на управљање.

15 Plutarch, *The Life of Themistocles*, trans. B. B. Renfro, Perseus Digital Library, 2009, <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Themistocles.html>.

16 У члану 39 овог акта се наводи да „ниједан слободан човек неће бити ухапшен или затворен, нити лишен својих права или имовине, нити прогнан или послат у изгнанство, нити ће му се на било који начин одузети углед, нити ћемо против њега поступити силом или слати друге да то учине, осим на основу законите пресуде његових равних или по закону земље“.

из 1376. године, закључен између француског краља Шарла V и грофа од Савоје, који је предвиђао узајамно изручење учинилаца кривичних дела.¹⁷

У духу развоја модерних држава током 18. века, појам екстрадиције почиње да добија прецизнији облик. Први споразум Сједињених Америчких Држава који је директно адресовао питање екстрадиције је био уговор са Великом Британијом из 1794. године, познатији као *Jay Treaty*,¹⁸ који је закључен како би решио питања територијалних спорова ове две државе, али и регулисао питања њихове сарадње.¹⁹ Једна од кључних карактеристика савремене екстрадиције – забрана изручења за политичка кривична дела – појављује се почетком 19. века, у периоду након Француске револуције, када долази до ширења конституционализма Европом.²⁰

Многи аутори заговарају став да појам екстрадиције савременог доба нема исто значење као у прошлој ери, или пре пак неколико векова – с чим се и аутор овог текста слаже. Оправдано је претпостављати да је неопходно постојање повезаности држава на нивоу који постоји данас у виду развијеног међународног права, као и одговарајући степен међународне сарадње, за постојање екстрадиције какву је данас познајемо. У светлу тога, ово мишљење је прихватио и Врховни суд Сједињених Америчких Држава, који се у својој пресуди *US v. Rauscher*²¹ придружио групи аутора који сматрају да је екстрадиција институт модерног доба, „јер пре истог није постојала јасно дефинисана обавеза једне државе да преда тражена лица другој“.²² Коначно у прошлости је најчешће иза захтева државе за изручење стајала жеља да се обрачуна са својим политичким противницима. Насупрот томе, савремено међународно право искључује екстрадицију за политичка кривична дела – управо како би спречила државе да злоупотребавају овај правни институт.

2.2. Савремено доба

У првој половини 20. века, након два светска рата, појавио се изазов у процесуирању одбеглих ратних злочинаца. Многи високи званичници

17 C. L. Blakesley, *op. cit.*, 48.

18 За више видети: <https://www.sixnations.ca/LandsResources/JayTreaty.pdf>, 17. 4. 2025.

19 У члану 27 овог споразума је наведено да ће се „предати правди све особе које, оптужене за убиство или фалсификовање, извршењем кривичног дела у оквиру надлежности било које од страна, затраже азил у било којој од земаља друге стране, под условом да се то може учинити само на основу таквих доказа о кривици који, у складу са законима места где се бегунац или особа оптужена налази, оправдавају његово хапшење и упућивање на суђење, као да је кривично дело тамо и почињено.“

20 М. Буха “Четврти додатни протокол: Јачање или слабљење међународне сарадње у екстрадицији?”, *Зборник Удружења за међународно кривично право* (ур. М. Шкулић *et al.*), Удружење за међународно кривично право и Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023, 82.

21 *United States v. Rauscher*, 119 U.S. 407 (1886).

22 C. L. Blakesley, *op. cit.*, 42–43.

нацистичке Немачке успели су да избегну кривично гоњење пред судом у Нирнбергу бекством у земље Јужне Америке или у поједине земље на истоку.²³ Педесетих година прошлог века ће се тражити изручење ових злочинаца, међутим безуспешно – то је био резултат како одбијања замољене државе, тако и фактичке немогућности услед честих промена боравишта бегунаца.²⁴ Ова ситуација, као један од кључних разлога допринеће развоју екстрадиције у виду преласка са дотадашњих билатералних споразума ка мултилатералним, који ће довести до јачања сарадње у међународној сфери. Плод те сарадње је Европска конвенција о екстрадицији,²⁵ потписана у Паризу 1957. године, која представља значајно постигнуће Савета Европе, а до данас ју је потписала 51 држава.²⁶ Конвенција са својих 32 члана је донета у циљу синхронизације правних поредака у Европи, и она поставља минималне захтеве у екстрадиционом поступку које државе потписнице морају да испуне.²⁷ Овај документ кроз своје одредбе званично прописује неке од најважнијих особина процеса изручења: обавезује државе потписнице да ће изручивати једне другима лица која се гоне због почињеног кривичног дела или их правосудни орган државе молиће тражи ради извршења казне или мере безбедности (чл. 1), регулише дела за која се може тражити изручење (чл. 2.) и забрањује екстрадицију извршиоца политичких кривичних дела (чл. 3.). Конвенција такође утврђује правило да свака држава има право да одбије изручење свог држављанина (чл. 6) и потврђује једно од основних начела кривичног процесног права *ne bis in idem* (чл. 9.).

Посебно интересовање за регулисањем питања екстрадиције изразиле су земље Латинске Америке, које су уложили напоре како би у што већој

23 Јозеф Менгеле (Josef Mengele), нацистички лекар из Аушвица за ког се сматра да је вршио медицинске експерименте над затвореницима у логорима, је један од ратних злочинаца који су избегли кривично гоњење. Након Другог светског рата, Менгеле је нестао у хаосу и касније је откривено да живи у Аргентини. Западна Немачка је затражила његово изручење, али је, док је захтев био у процесу, Менгеле успео да побегне у Парагвај. Након Парагваја, Менгеле се преселио у Бразил, где је остао до краја свог живота. За више погледати: https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/josef-mengele?utm_source=chatgpt.com, 18.4.2025.

24 Алојс Брунер (Alois Brunner) је био капетан СС-а, близак сарадник Адолфа Ајхмана, и управник нацистичког логора. Након капитулације Немачке помоћу лажних докумената побегао је у Сирију. Тамо је радио као саветник сиријске власти, те је Сирија неколико пута одбила захтев Немачке и Француске да изручи Брунера. Суђено му је у одсуству и тада је осуђен на смртну казну због злочина против човечности, међутим никада није напустио Сирију, где је почетком 21. века и преминуо. За више видети: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30275358.amp>, 18.4.2025.

25 За више видети на: <https://rm.coe.int/16802e8726>, 17. 4. 2025.

26 Међу потписницама је 46 држава чланица Савета Европе и 5 држава нечланица: Чиле, Израел, Русија, Јужноафричка Република и Јужна Кореја.

27 Д. Јовашевић, *op. cit.*, 148.

мери конкретизовале процес изручења, који је уско повезан са азилом²⁸ – правним институтом чија је подврста дипломатског азила карактеристична за овај регион.²⁹ Његова широка примена на подручју Јужне Америке настала је у великој мери као одговор на политичку нестабилност и честе државне ударе услед којих је дошло до потребе за решењем које би омогућило заштиту угрожених појединаца.³⁰ Данас је екстрадициони поступак у државама овог поднебља регулисан уставима и билатералним и мултилатералним међународним уговорима.

3. ЕКСТРАДИЦИОНИ ПОСТУПАК У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У Србији је Законом о међународној правној помоћи у кривичној ствари (у даљем тексту ЗМППКС) уређен поступак пружања међународне правне помоћи, која обухвата: изручење окривљеног или осуђеног, преузимање и уступање кривичног гоњења, извршење кривичне пресуде и остале облике међународне правне помоћи (чл. 2.).

Међународна правна помоћ у кривичним стварима може бити пружена само уколико постоји узајамност између Републике Србије и друге државе, односно домаћи правосудни органи ће поступати по захтевима за међународну правну помоћ само ако и та држава пружа сличну помоћ Србији.³¹

28 Према Јовашевићу, Давањем азила држава пружа заштиту људских права странцима или апатридима од кривичног гоњења за одређена кривична дела у чијој основи се налази дискриминација било које врсте. За више видети: Д. Јовашевић „Кривичноправна заштита азила у праву Републике Србије“, *Зборник Инстџиџуџа за криминолошка и социолошка истраживања* (ур. М. Милићевић, ур. Љ. Илијић), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2019, 121.

29 Дипломатски азил је једна од две врсте азила, и он се даје у дипломатским објектима државе који су ван њене територије али под њеном јурисдикцијом. Друга врста азила је територијални који се даје на територији државе. Док се територијални азил примењује у пракси широм света, дипломатски је својствен региону Латинске Америке, где је признат као норма обичајног права. Давање дипломатског азила на овом подручју је регулисано Конвенцијом о дипломатском азилу коју је донела Организација америчких држава, као и низом других уговора. За више видети: М. Крећа, *Међународно јавно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023, 628.

30 A. D. B. G. Souza, „Extradition in South America. The case of Brazil“, *ERA forum*, 3/2019, 316.

31 А. Илић „Међународна правна помоћ у кривичним стварима у светлу нове организације кривичног правосуђа“, *Зборник Удружења за међународно кривично право* (ур. М. Шкулић, И. Миљуш, А. Шкундрић), Удружење за међународно кривично право, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023, 70.

Да би до екстрадиције дошло, поред основних претпоставки за пружање међународне правне помоћи из члана 7.³² ЗМППКС, морају бити испуњени и општи услови за изручење,³³ те ће се изручење дозволити:

1. Ради вођења кривичног поступка за кривично дело за које се према закону Републике Србије и закону државе молиће може изрећи казна затвора од годину дана или тежа казна;³⁴
2. Ради извршења кривичне санкције коју је суд државе молиће изрекао за кривично дело из тачке 1. овог става у трајању од најмање 4 месеца. (чл. 13).

Међутим, изручење ће бити могуће само уколико се кумулативно испуне и следећи услови (чл. 16. ЗМППКС):

1. Да лице чије се изручење захтева није држављанин Републике Србије;³⁵
2. Да дело поводом којег се захтева изручење није извршено на територији Републике Србије, против ње или њеног држављанина;³⁶
3. Да се против истог лица у Републици Србији не води кривични поступак због кривичног дела поводом којег се захтева изручење;
4. Да по домаћем закону постоје услови за понављање кривичног поступка за кривично дело поводом којег се захтева изручење лица против којег је правноснажно окончан поступак пред домаћим судом;³⁷
5. Да је утврђена истоветност лица чије се изручење захтева;
6. Да има довољно доказа за основану сумњу, односно да постоји правноснажна судска одлука да је лице чије се изручење захтева учинило кривично дело поводом којег се захтева изручење;

32 Претпоставке за пружање међународне правне помоћи су: 1. да кривично дело поводом којег се захтева пружање међународне правне помоћи представља кривично дело по закону Републике Србије; 2. да за исто кривично дело није правноснажно окончан поступак пред домаћим судом, односно да кривична санкција није у потпуности извршена; 3. да кривично гоњење, односно извршење кривичне санкције није искључено због застарелости, амнестије или помиловања; 4. да се захтев за пружање међународне правне помоћи не односи на политичко кривично дело или дело повезано са политичким кривичним делом, односно на кривично дело које се састоји искључиво у повреди војних дужности; 5. да пружање међународне правне помоћи не би повредило суверенитет, безбедност, јавни поредак или друге интересе од суштинског значаја за Републику Србију.

33 М. Шкулић, *op. cit.*, 513.

34 Овај услов се у литератури назива принципом дупле кажњивости и подразумева да се изручење може одобрити само ако је дело за које се захтева изручење и по закону државе молиће и по закону замољене државе кажњиво.

35 У упоредном праву је уобичајена пракса да државе путем устава или закона забрањују изручење сопствених држављана.

36 Услов у овом случају подразумева да судски органи РС не могу бити надлежни за кривично гоњење, односно да се домаће кривично законодавство не може применити.

37 Законодовац овим условом штити лице од двоструког гоњења (начело *ne bis in idem*), али оставља могућност изручења уколико постоји основ за поновно суђење по Законику о кривичном поступку.

7. Да држава молила да гаранције да ће у случају осуде у одсуству поступак бити поновљен у присуству изрученог лица;
8. Да држава молила да гаранције да смртна казна која је прописана за кривично дело поводом којег се захтева изручење неће бити изречена, односно извршена.³⁸

У Србији је усвојен мешовити систем екстрадиционог поступка, који укључује учешће и судских и управних органа. Овај модел се сматра добрим решењем јер обезбеђује баланс између правне сигурности и интереса државе. Са једне стране, учешће судских органа гарантује поштовање основних права лица чије се изручење тражи, док са друге стране, административни органи, овде министарство, имају увид у међународне односе и политичке околности. Због тога, уколико су испуњени сви законом прописани услови, покренуће се поступак изручења који се у нашем праву одвија у две фазе³⁹:

1. Судски поступак - у оквиру којег се спроводе одређене процесне радње, те се доноси одлука о испуњености претпоставки за изручење;
2. Поступак пред органом управе - у ком надлежни орган управе доноси коначну одлуку у односу на екстрадициони захтев. Надлежни орган у Србији је Министарство правде.

3.1. Поступак пред судом

У оквиру ове фазе постоје две подељене целине: прва је пред истражним судијом,⁴⁰ а друга пред ванпретресним већем.

3.1.1. Поступак пред истражним судијом

Министарство надлежно за правосуђе ће, након што је прими, замолницу доставити суду на чијем подручју борави или се затекне лице чије се изручење захтева. Уколико је замолница уредна и пропраћена свом потребном документацијом,⁴¹ истражни судија издаје наредбу за довођење лица чије се изручење захтева, коју ће извршити полиција.

38 Овај захтев се односи на специфичну ситуацију у којој држава молила у свом кривичноправном систему предвиђа смртну казну. Уколико се захтев за изручење односи на кривично дело за које би, по закону те државе, могла бити изречена смртна казна, потребно је да држава молила пружи гаранције да таква казна неће бити ни изречена, ни извршена.

39 М. Шкулић, *op. cit.*, 515.

40 Овде ЗМККПС није усклађен са Закоником у кривичном поступку, према којем истражни судија као облик судске функционалне надлежности више не постоји у кривичном поступку. Сада би те одредбе требало тумачити да се односе на судију за претходни поступак. За више видети: М. Шкулић, *op. cit.*, 516.

41 За садржину уредне замолнице видети чл. 5. ЗМППКС, док о пратећој документацији видети чл. 15 ЗМППКС.

Радње које истражни судија извршава у екстрадиционом поступку могу се распоредити у две категорије:⁴²

1. Обавезне радње – које обухватају саслушање и давање поука и обавештења лицу чија се екстрадиција захтева;
2. Факултативне радње – где спадају издавање наредбе за претресање лица и просторија и одузимање предмета и одређивање притвора.⁴³

Када је лице чије се изручење захтева доведено пред истражног судију, он ће прво утврдити његов идентитет, а затим ће га обавестити о разлогу довођења и о доказима на основу којих држава молиља захтева његово изручење. Након што истражни судија поучи лице чије се изручење захтева о правима која му припадају⁴⁴, саслушаће га о свим околностима битним за утврђивање постојања претпоставки за изручење, а нарочито о личним приликама, држављанству, односу према држави молиљи и захтеву за изручење. Саслушању присуствују и јавни тужилац и бранилац⁴⁵, који могу лицу чије се изручење захтева постављати питања. Након саслушања, истражни судија може одредити притвор или неку другу меру којом се обезбеђује присуство. На крају, истражни судија предузима одговарајуће радње ради утврђивања да ли постоје претпоставке за изручење⁴⁶ и доставља списе предмета ванпретресном већу.

Због потенцијалних хитних ситуација, ЗМППКС је дозволио држави молиљи да поднесе захтев за притварање пре подношења замолнице за изручење.⁴⁷ Захтев се може поднети домаћем правосудном органу или полицији

42 М. Шкулић, *op. cit.*, 516.

43 Претресање лица чије се изручење захтева, или просторија у којима то лице бора-ви, ће истражни судија наредити на захтев државе молиље, док се екстрадициони притвор може одредити уколико је испуњен неки од два алтернативно прописана услова: 1. опасност од бекства или 2. опасност од доказне опструкције. Притвор може трајати најдуже до извршења одлуке о изручењу, али не дуже од годину дана од дана притварања. Период који је лице провело у екстрадиционом притвору у држави молиљи биће касније урачунат од стране домаћег суда приликом изрицања казне затвора.

44 Права лица чије се изручење захтева су: 1. да није дужно ништа да изјави; 2. да може да узме браниоца; 3. да бранилац може присуствовати његовом саслушању; 4. да може дати сагласност да буде изручено по поједностављеном поступку (чл. 20 ЗМППКС).

45 Екстрадициони поступак у РС представља случај обавезне одбране, па ће се поставити бранилац по службеној дужности ако лице чије се изручење захтева не обезбеди браниоца у року од 24 сата од момента када је поучено о праву на истог, или се одрекне права на браниоца (чл. 20 ЗМППКС).

46 Ако држава молиља није доставила гаранције да ће се у односу на осуђеног у одсуству поновити поступак након што буде изручен, односно да неће бити изречена или извршена смртна казна уколико таква постоји у систему кривичних санкција државе молиље, истражни судија ће затражити да их достави у року који не може бити дужи од 30 дана.

47 Захтев треба да садржи: 1. податке потребне за утврђивање истоветности лица чије изручење ће бити затражено; 2. чињенични опис и правну квалификацију

на више начина: 1. непосредно; 2. преко министарства надлежног за правосуђе; 3. преко Међународне организације криминалистичке полиције (ИНТЕРПОЛ). Расписана међународна потерница ће се такође, под условом узајамности, сматрати захтевом за притварање пре подношења замолнице. Даљи ток поступка се одвија на исти начин као у случају раније описаног поступка по замолници (чл. 24 ЗМППКС). Увођењем овог института значајно је унапређена ефикасност екстрадиционог поступка, посебно у случајевима када постоји ризик од бекства окривљеног пре него што се формализује захтев за изручење.

3.1.2. Последица ванпретресним већем

У овој фази поступка, ванпретресно веће разматра списе предмета и утврђује да ли су испуњене претпоставке за пружање међународне правне помоћи, као и претпоставке за изручење, након чега доноси решење којим се или одбија захтев за изручење или утврђује испуњеност претпоставки за изручење.

Уколико ванпретресно веће утврди да нису испуњене претпоставке, решењем ће одбити изручење и без одлагања ће га доставити непосредно вишем суду. Непосредно виши суд ће, након саслушања јавног тужиоца и браниоца лица чије се изручење захтева, потврдити, укинути или преиначити решење ванпретресног већа. Коначно, правноснажно решење о одбијању изручења доставља се министарству надлежном за правосуђе, које о томе обавештава државу молиљу (чл. 28 ЗМППКС).

Ако ванпретресно веће утврди да су испуњени услови за екстрадицију, донеће решење о томе. Против решења је дозвољена жалба непосредно вишем суду у року од 3 дана од дана пријема решења. Непосредно виши суд ће, након што саслуша јавног тужиоца, лице чије се изручење захтева и његовог браниоца, потврдити, укинути или преиначити донето решење (чл. 29 ЗМППКС).

Класична екстрадициона процедура може делимично бити заобиђена применом института поједностављеног изручења. Наиме, ако се лице чије се изручење захтева сагласи са тим да буде изручено по поједностављеном поступку, истражни судија га обавештава о последицама такве изјаве, утврђује да ли је она дата добровољно, и о томе саставља записник. Таква сагласност је неопозива. Записник и списе предмета истражни судија одмах доставља ванпретресном већу, које доноси решење о испуњености услова за изручење. Против овог решења жалба није дозвољена, и оно се без одлагања доставља министру надлежном за правосуђе, који даље поступа у складу са законским одредбама које уређују поступање тог органа у екстрадиционом

дела; 3. изјаву надлежног органа државе молиље о постојању судске одлуке или оптужног акта на основу ког се захтева изручење; 4. изјаву да ће бити поднета замолница (чл. 24. ЗМППКС).

поступку (чл. 30). Наиме, важеће законско решење у Србији предвиђа да се у случају поједностављеног изручења лице нема право на жалбу. Оваква одредба може бити проблематична, јер оставља простор за могуће притиске или недостатак информисаности приликом давања сагласности, чиме се ризикује фер поступак.

Један од значајнијих корака ка унапређењу праксе екстрадиције у Србији представљало би подстицање континуираног стручног усавршавања судија и тужилаца путем обука, што би водило ка постепеној специјализацији у области међународне правне сарадње. Поред тога, у осетљивим случајевима било би корисно прописати да судије у образложењу одлуке јасно процене потенцијалне ризике по основна права траженог лица – посебно имајући у виду чланове 3 и 6 Европске конвенције о људским правима. Оваква пракса би допринела доследнијој примени међународних стандарда и додатно ојачала правну сигурност у екстрадиционим поступцима.

3.2. Поступак пред министром надлежним за правосуђе

Правноснажно решење о испуњености услова за изручење, уз списе предмета, доставља се министру, који након увида у предмет доноси решење којим се изручење одобрава или одбија (чл. 31 ЗМППКС).

Решење којим се изручење одбија, министар надлежан за правосуђе доноси у случајевима када нису испуњене опште претпоставке за пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима. То значи да до екстрадиције неће доћи уколико постоји неки од алтернативно прописаних разлога: 1. ако се изручење тражи за политичко кривично дело, дело повезано са политичким кривичним делом, или за кривично дело које представља искључиво повреду војних дужности;⁴⁸ 2. ако би изручење представљало повреду суверенитета, безбедности, јавног поретка или других интереса од суштинског значаја за Републику Србију; 3. ако у поступку суђења у одсуству лицу чије се изручење тражи нису биле обезбеђене гаранције правичног суђења⁴⁹ (чл. 33 ЗМППКС).

Решење којим се одобрава изручење доноси се уколико су испуњене све законом прописане претпоставке за екстрадицију. У том решењу министар може поставити додатне услове које је држава молила дужна да испуни како би се изручење спровело (чл. 32 ЗМППКС).

48 Изузетак од овог услова представљају кривична дела против међународног хуманитарног права која не подлежу застарелости (као што су геноцид и злочини против човечности), у којима се изручење може одобрити.

49 Друга група претпоставки је искључиво политичког и националног карактера, те их неће проверавати првостепени и другостепени суд, већ управни орган. За више видети: М. Алибашић „Положај браниоца у поступку за изручење у Републици Србији“, *Гласник адвокатске коморе Војводине – часопис за љравну љтеорију и љпраксу*, 2/2023, 643–688.

Решење којим се дозвољава екстрадиција извршава министарство надлежно за унутрашње послове, које у сарадњи са надлежним органом државе молиће договара место, време и начин предаје окривљеног, односно осуђеног. Рок за извршење предаје износи 30 дана од дана доношења решења којим се дозвољава изручење (чл. 37 ЗМППКС).

Тренутно законодавство је велики број услова на оцењивање управо оставио Министарству правде, док се у већем броју држава, па и у случају Европског налога за хапшење ти услови цене од стране суда. Такви услови морају бити предмет оспоравања од стране лица чије се изручење захтева и његовог браниоца, као и проверавани од стране непосредно вишег суда.⁵⁰

Поред тога, иако се министарство надлежно за правосуђе формално ослања на правноснажну одлуку суда, одлука о екстрадицији у суштини има дискрециони карактер, односно не подлеже преиспитивању. Такав положај може створити простор за потенцијални политички утицај, нарочито у случајевима који имају дипломатску тежину. Решење би се могло наћи и у прописивању јасних критеријума и обавезе да министар приликом доношења коначне одлуке о изручењу пружи детаљно образложење, све у циљу спречавања могуће произвољности.

4. ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У СЛУЧАЈЕВИМА ЕКСТРАДИЦИЈЕ

Европски суд за људска права (у даљем тексту ЕСЉП) често је позиван да се изјасни о захтевима за екстрадицију када постоји сумња да би она могла довести до повреде основних права човека. Кроз своју праксу, Суд показује како треба тражити равнотежу између интереса држава и заштите појединаца од могућих злоупотреба.

4.1. Случај *Soering v. United Kingdom*

Овај случај је један од најутицанијих и најцитиранијих случајева у пракси ЕСЉП, нарочито у контексту изручења и забране мучења или нечовечног поступања. Он се односио на Јенса Зуринга (Jens Söring), немачког држављанина који је у савезној држави Вирџинији (Сједињене Америчке Државе) био оптужен за двоструко убиство родитеља своје девојке. Након бекства ухапшен је у Великој Британији, а САД су поднеле захтев за његово изручење, позивајући се на билатерални уговор о екстрадицији из 1972. године. Имајући у виду да је у Вирџинији у том тренутку за кривично дело убиства могла бити изречена и смртна казна, Зуринг је оспоравао своје

50 В. Хрле „Примена стандарда и гаранција из чланова 3 и 6 Европске конвенције о људским правима у поступку екстрадиције“, *Бранич*, 1/2020, 58.

екстрадицију Компаореа. Суд је закључио⁵⁶ да би изручење, уколико би било извршено без претходне поновне процене дипломатских уверења које је дала Буркина Фасо, представљало повреду члана 3 Европске конвенције о људским правима. Оцена у овој пресуди се односи како на ризик од третмана супротног забрани нечовечног или понижавајућег поступања, тако и на могућност да би Компаоре могао бити осуђен на доживотну казну затвора без могућности условног отпуста или помиловања.⁵⁷ Овакав приступ сведочи о посвећености Суда да заштити појединца од повреде права, чак и у ситуацијама када је изручење праћено раније датим обећањима.

5. ЕКСТРАДИЦИЈА И ЕВРОПСКИ НАЛОГ ЗА ХАПШЕЊЕ

Стварањем слободног европског простора, који карактерише одсуство контроле на унутрашњим границама, класичан поступак екстрадиције је постао застарео и недовољно адекватан за ниво сарадње између држава чланица Европске уније.⁵⁸ Тежња ЕУ да у што већој мери хармонизује право на својој територији довела⁵⁹ је до стварања новог процесноправног механизма – европског налога за хапшење (European Arrest Warrant – EAW), који се примењује од почетка 2004. године. Он представља судску одлуку коју издаје једна држава чланица Европске уније ради хапшења и предаје осумњиченог или осуђеног лица другој држави чланици. Издати ЕАВ има двоструки процесноправни ефекат – с једне стране он представља потерницу важећу на територији свих држава чланица ЕУ, а с друге, након лоцирања траженог лица, ЕАВ постаје правни основ за његово лишавање слободе, као и за предају држави која је издала налог.⁶⁰ Поступак почиње тако што надлежни суд изда налог за хапшење лица које се тражи због кривичног гоњења или извршења казне. Налог се прослеђује другим државама

56 Европски суд за људска права, *Compaoré против Француске*, представка бр. 37726/21, пресуда од 7. септембра 2023. Доступно на: [https://hudoc.echr.coe.int/{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

57 За више видети: <https://elenaforum.org/ecthr-potential-extradition-of-a-burkinabese-national-from-france-violates-article-3-echr-due-to-lack-of-a-reassessment-of-diplomatic-assurances-following-military-coup/>, 17. април 2025.

58 В. Ђурђић, „Европски налог за хапшење“, *Зборник радова правног факултета у Новом Саду*, 1/2012, 22.

59 Терористички напад који се догодио у САД 11.9.2001. године, као и ситуације на Балкану и у Руанди с краја прошлог и почетка овог века су имале посебан утицај на развијање идеје једног оваквог механизма. За више видети: П. Д. Брадић, „Европски налог за хапшење“, *Зборник Удружења за међународно кривично право* (ур. М. Шкулић *et al.*), Удружење за међународно кривично право и Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023, 70.

60 За више видети: М. Шкулић, *op. cit.*, 545.

чланицама, и уколико се лице пронађе у некој од њих, надлежни органи те државе врше хапшење. Потом суд у држави у којој је лице ухапшено спроводи проверу формалних услова и евентуалних разлога за одбијање изручења, као што су ризик од кршења људских права или политичка природа дела. Уколико не постоје препреке, лице се у кратком року изручује држави, чиме се избегава сложена и дуготрајна процедура традиционалног изручења.

Европски налог за хапшење може се издати из следећих разлога: 1. ради спровођења истраге у вези са почињеним кривичним делом; 2. ради извршења казне затвора која је изречена правоснажном пресудом; 3. ради извршења одлуке о притвору. Овај механизам се примењује искључиво у случајевима тежих кривичних дела, као и екстрадиција. Конкретно, налог се може издати само ако је за дело, у складу са правом државе која издаје налог, запређена казна затвора у трајању од најмање 12 месеци, или ако је за то дело већ одређен притвор. У случају да је казна већ изречена, налог се може издати ако је изречена казна затвора најмање четири месеца, или ако је након изрицања одређен притвор.⁶¹

Оквирна одлука⁶² којом је успостављен институт Европског налога за хапшење предвиђа, између осталог, и посебну групу тежих кривичних дела⁶³ за која се не примењује начело двоструке кажњивости. За било које од дела из горепоменуте групе, уколико је у држави која издаје налог прописана

61 За више видети на: <https://bezbednost.org/publikacija/evropski-nalog-za-hapsenje-deset-pitanja-deset-odgovora/>, 17.4.2025.

62 За више о оквирној одлуци видети на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TX/?uri=CELEX%3A02002F0584-20090328>, 17.4.2025.

63 Предаја лица на основу европских налога за хапшење без верификације двоструке кажњивости, обавезна је за следећа кривична дела: 1. учествовање у злочиначкој организацији, 2. тероризам, 3. трговина људима, 4. сексуално искоришћавање деце и децја порнографија, 5. недозвољена трговина дрогама и психотропним супстанцама, 6. недозвољена трговина оружјем, муницијом и експлозивима, 7. корупција, 8. превара, укључујући ону која иде на штету финансијских интереса Европске заједнице у смислу Конвенције о заштити финансијских интереса Европске заједнице од 26. јула 1995, 9. прање новца, 10. фалсификовање новца, укључујући еуро, 11. компјутерски криминал, 12. еколошки криминал, укључујући илегалну трговину угроженим животињским и угроженим биљним врстама и сортама, 13. помагање неовлашћеног уласка и боравка (везано за државе чланице, 14. убиство и тешке телесне повреде, 15. недозвољена трговина људским органима и ткивом, 16. отмица, противзаконито лишење слободе и узимање талаца, 17. расизам и ксенофобија, 18. организована или оружана пљачка, 19. недозвољена трговина културним добрима, укључујући старине и уметничка дела, 20. превара, 21. рекетирење и изнуда, 22. фалсификовање производа и пиратерија, 23. фалсификовање службених докумената и трговина тим фалсификатима, 24. фалсификовање средстава плаћања, 25. недозвољена трговина хормонским супстанцама и другим хормонима раста, 26. недозвољена трговина нуклеарним и радиоактивним материјалом, 27. трговина украденим возилима, 28. силовање, 29. паљевина, 30. злочини који спадају у надлежност Међународног кривичног суда, 31. отмица авиона и бродова, 32. саботажа.

максимална казна затвора од најмање три године, држава извршења је у обавези да преда тражено лице, чак и у случају када се такво дело не сматра кривичним у њеном сопственом правном систему. Уколико је дело кажњиво и у држави извршења, предаја се врши без обзира на висину запрећене казне у тој држави.

Иако класична екстрадиција и европски налог за хапшење имају исту основну сврху – предају лица осумњичених или осуђених за кривична дела ради спровођења кривичног поступка или извршења казне – између ова два механизма постоје значајне разлике. Заједничко им је то што представљају правне инструменте међународне сарадње и што предвиђају могућност одбијања предаје уколико постоји опасност од кршења основних људских права. Међутим, класична екстрадиција је неретко спора, са доста формалности које укључују ангажовање и судских и административних органа. Насупрот томе, европски налог за хапшење, који се примењује искључиво између држава чланица ЕУ, представља поједностављен и убрзан поступак – просечно време од издавања налога до предаје траженог лица сведено је на седам недеља, односно мање од два месеца,⁶⁴ у коме учествују само правосудни органи. Још једна значајна предност овог механизма јесте укидање начела двоструке кажњивости за 32 озбиљна кривична дела, што није случај у традиционалној екстрадицији, где је то начело обавезно.

6. ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ

Институт екстрадиције представља један од најзначајнијих механизма међународне кривичноправне сарадње, чија је сврха обезбеђивање делотворног кривичног гоњења и извршења кривичних санкција. У условима све израженије глобализације и лакшег кретања људи, робе и информација, екстрадиција добија на значају као кључни инструмент у борби против транснационалног криминала. Савремени облици криминалитета све чешће превазилазе националне оквире, због чега је међународна сарадња у кривичним стварима постала нужна.

Ефикасна примена екстрадиције не само што подразумева све интензивнију правну сарадњу међу државама, већ захтева и усклађивање националних законодавстава са међународним стандардима заштите људских права. У том контексту, значајну улогу имају и међународне судови, чија пракса обликује критеријуме и границе у поступцима изручења. Може се очекивати да ће улога екстрадиције у међународном праву и пракси наставити да расте, праћена даљом еволуцијом, али и појавом нових правних механизма који ће овај процес подићи на виши ниво.

Иако екстрадиција неминовно носи и политичку компоненту, нарочито у случајевима када се траже политички неистомишљеници или особе оптужене

64 В. Ђурђић, *op. cit.*, 36.

за тешка кривична дела која имају велики утицај на више држава, у њеној примени не смеју преовладати политички интереси држава. Приоритет мора остати на владавини права – на томе да нико не може бити изузет од одговорности за учињено кривично дело, као и на поштовању основних људских права лица чије се изручење тражи. Оваквим приступом обезбеђује се да екстрадициони процес буде праведан, транспарентан и усмерен ка истинској правди.

ЛИТЕРАТУРА

- Алибашић М. А., „Положај браниоца у поступку за изручење у Републици Србији“, *Гласник адвокатске коморе Војводине – часопис за љравну теорију и љраксу*, 2/2023.
- Blakesley C. L., “The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History”, *Boston College International and Comparative Law Review*, 4/1981.
- Брадић П. Д., „Европски налог за хапшење“, *Зборник Удружења за међународно кривично љраво* (ур. Шкулић М., Етински Р., Миљуш И., Шкундрић А.), Удружење за међународно кривично право и Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024.
- Бука М. „Четврти додатни протокол: Јачање или слабење међународне сарадње у екстрадицији?“, *Зборник Удружења за међународно кривично љраво* (ур. Шкулић М., Етински Р., Миљуш И., Шкундрић А.), Удружење за међународно кривично право и Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023.
- Degan V. Ђ., Pavišić B., *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005.
- del Hierro, P., Lixinski, L., “Writing a Transnational (Global?) History of Extradition Law in the Short Twentieth Century: Beyond Western-Centric Approaches”, *Journal of the History of International Law*, 3/2023.
- Ђурђић В., „Европски налог за хапшење“, *Зборник радова љравној факултету у Новом Саду*, 1/2012,
- Edmonds-Poli E., “Extradition as a Tool for International Cooperation: Lessons from the U.S.-Mexico Relationship”, *Maryland Journal of International Law*, 1/2018.
- Илић А. „Међународна правна помоћ у кривичним стварима у светлу нове организације кривичног правосуђа“, *Зборник Удружења за међународно кривично љраво* (ур. Шкулић М., Етински Р., Миљуш И., Шкундрић А.), Удружење за међународно кривично право, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023.
- Jackson M., “Freeing Soering: The ECHR, State Complicity in Torture and Jurisdiction”, *The European Journal of International Law*, 3/2016.
- Јовашевић Д., „Екстрадиција у праву Републике Србије“, *Војно дело*, 6/2018.

- Јовашевић Д., „Кривичноправна заштита азила у праву Републике Србије“, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања* (ур. М. Милићевић, ур. Љ. Илијић), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2019.
- Крећа М., *Међународно јавно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2023.
- Plutarch, *The Life of Themistocles*, trans. B. B. Renfro, Perseus Digital Library, 2009, <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Themistocles.html>.
- Souza A. D. B. G., “Extradition in South America. The case of Brazil”, *ERA forum*, 3/2019.
- Хрле В., „Примена стандарда и гаранција из чланова 3 и 6 Европске конвенције о људским правима у поступку екстрадиције“, *Бранич*, 1/2020.
- Шкулић М., *Међународно кривично право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022.

Maša Lović*

EXTRADITION: HISTORICAL DEVELOPMENT AND CONTEMPORARY PRACTICE

Summary

This paper offers an in-depth analysis of the institution of international criminal law cooperation. In the introductory section, the concept of extradition is defined, along with its legal nature and classifications within legal theory. The paper then traces the historical evolution of extradition — from its origins in antiquity, through the first instances of formalization in legal documents, to its current regulation under the European Convention on Extradition. A detailed examination of the extradition procedure in Serbia is provided, alongside an overview of the relevant case law of the European Court of Human Rights, including key decisions in Soering v. United Kingdom and Compaoré v. France. In the concluding section, extradition is compared with a more recent mechanism introduced by the European Union — the European Arrest Warrant.

Keywords: extradition, international criminal law, mutual legal assistance in criminal matters.

* Fourth year undergraduate student, University of Belgrade – Faculty of Law, lovicmasa@gmail.com.